

Štátny pedagogický ústav

www.statpedu.sk

oblasť:

Umenie a kultúra

predmet:

výchova umením

**autori: Juraj Hatrik, Ladislav Čarný,
Belo Felix, Elena Manicová, Klára
Ferliková**

Vzdelávacia oblasť: Umenie a kultúra
Predmet: **Výchova umením**

- Predmet **výchova umením** nadväzuje na predmety **hudobná výchova a výtvarná výchova** v predchádzajúcich ročníkoch základnej školy. Vyučuje sa v 8. a 9. roč. ZŠ (nižšieho sekundárneho vzdelávania). Má žiakom sprostredkovať živú skúsenosť umenia a svetové a národné kultúrne dedičstvo. Ťažiskovo vychádza z hudobného umenia a z vizuálnych umení – výtvarného, architektúry, dizajnu a filmu. Prierezovo obsahuje prvky literárneho a dramatického umenia.

Predpokladaný prínos predmetu výchova umením

- - vyvážene rozvíjať intuitívnu, citovú aj racionálnu stránku osobnosti žiakov;
- - zdokonaľovať gramotnosť (zručnosti, vedomosti a postoje) získanú v rámci výtvarnej a hudobnej výchovy v predchádzajúcich ročníkoch;
- - rozvíjať tvorivosť žiakov;
- - rozvíjať komplexný pohľad na umenie, chápať rôznosť poslania (spoločenskú funkciu) jednotlivých druhov umenia, rozumieť ich vyjadrovacím prostriedkom, médiám, žánrom a komunikačným stratégiám;
- - rozumieť súčasným tendenciám umenia a poznať vlastnú kultúrnu tradíciu;
- - vnímať hudbu a výtvarné umenie z hľadiska ich obrazného, metaforického vyjadrovania sveta, a to nie cez encyklopedické vedomosti, ale hlavne prostredníctvom zážitkov a tvorivých činností;

Predpokladaný prínos predmetu výchova umením

- - naučiť sa orientovať v komunikačnom prostredí kultúry, získavať a vyhodnocovať informácie z rôznych zdrojov kultúrnej prevádzky (koncerty, festivaly, výstavy, prehliadky, internet, literatúra, reklama, masmédiá ...);
- - experimentovať pri spájaní médií, žánrov a druhov umenia;
- - vytvárať možnosť projektov, prepájajúcich výtvarné a hudobné umenie so slovesným umením, divadlom, filmom, pohybovou výchovou;
- - formovať a usmerňovať hodnotovú a vkusovú orientáciu žiakov,
- - umožňovať alternatívne metódy práce (skupinové vyučovanie, projektové vyučovanie, brainstorming, tvorivé dielne, ateliéry a pod.).

Ciele predmetu

Kognitívne ciele

- Na základe vedomostí o rôznych druhoch umenia, ktoré žiaci získajú predovšetkým vlastnou činnosťou,
- nadobudnú schopnosť uplatňovať tieto vedomosti pri aktívnom vnímaní a obsahovom sprístupňovaní umeleckých diel,
- spoznajú najvýznamnejších slovenských a svetových tvorcov diel rôznych umeleckých druhov a ich interpretov, diela typické pre kľúčové tendencie súčasného umenia, ako aj diela charakterizujúce štýlové znaky historických epoch;
- spoznajú najdôležitejšie vlastnosti vyjadrovacích prostriedkov rôznych umení, technické postupy, nástroje a médiá;

Kognitívne ciele

- na základe spoznávania a osvojovania si umeleckej výpovede domácich diel (výtvarných, hudobných, literárno-dramatických) v kontexte s európskou kultúrou získavajú úctu ku tvorcom a dielam svojej krajiny;
- na základe svojich činností v tomto predmete získavajú schopnosť vyjadrovať svoje emócie, vzťahy a postoje, teda komunikovať umeleckými prostriedkami,
- nadobudnú schopnosť otvorene prijímať, hodnotiť a oceňovať umelecké diela a umelecké prejavy vlastného národa, ale i iných národov a etníc;
- dokážu analyzovať, porovnávať a syntetizovať poznatky a podnety z prírodných vied, geografie, histórie, etiky, literatúry, cudzích jazykov a vyhodnocovať ich vplyv na umenie,
- dokážu vytvárať projekty, v ktorých budú syntetizovať vlastné i prevzaté nápady z jednotlivých umeleckých oblastí v intenciách polyestetickéj výchovy.

Socioafektívne ciele

- prostredníctvom precítienia a pochopenia umeleckých diel žiaci dokážu prekonať svoj egocentrizmus a stotožniť sa do istej miery s autormi týchto diel (empatia) pri zachovaní svojich vlastných názorov a postojov (asertivita);
- uprednostňovať autentické tvorivé riešenia vo vlastnom vyjadrovaní prostriedkami umenia a pri vnímaní umeleckých diel;
- dokážu bez predsudkov pristupovať k vnímaniu a rozširovaniu umeleckých hodnôt rôznych kultúr,

Socioafektívne ciele

- vedia prežívať výnimočnosť významných umeleckých osobností a hľadajú v ich tvorivých osudoch inšpiráciu pre vlastný život,
- získavajú schopnosti spolupracovať v tíme, prevziať zodpovednosť za plánovanie, propagáciu, realizáciu i prezentáciu vlastnej práce i skupinových projektov,
- chápu umenie v jeho mnohorakých podobách a súvislostiach nielen ako ušľachtilý spôsob vyplňania voľného času, ale aj ako prostriedok skvalitnenia a skultúrnenia svojho života

Psychomotorické ciele

- na základe získaných zručností žiaci dokážu na primeranej úrovni realizovať svoje hudobné, výtvarné, pohybové a literárne predstavy a integrovať ich v individuálnych alebo skupinových projektoch;
- dokážu zostavovať auditívne, vizuálne i dramatické prvky do celkov tak, aby prostredníctvom nich vedeli vyjadriť svoje myšlienky, predstavy, postoje, a tak komunikovať s okolitým svetom;
- osvojujú si technické postupy potrebné na spracovanie materiálu (nahrávanie, montáž, strih, úprava akustického signálu, komunikácia a elaborácia prostredníctvom softvérov, vyhľadávanie umeleckých podnetov na internete a pod.

Obsah učebných osnov

- Tematické okruhy
- Edukačné témy
- Odporúčané ukážky
a východiskový materiál
- Proces a edukačný výstup

8. ročník – ukážka z učebných osnov

- 1. tematický celok:

ZVUK A OBRAZ - JAZYK UMENIA

Tematické okruhy

1. obraz v hudbe, hudba v obraze

(hľadanie vzťahov medzi hudobným a výtvarným vyjadrovaním synergia vizuálneho a auditívneho)

8. ročník – ukážka z osnov

Edukačné témy

- **1.1. vytváranie hudby na vybrané vizuálne artefakty, hľadanie hudobných ekvivalentov k výtvarným dielam ...** *hľadanie príbehu a obrazu v hudbe; interpretácia obrazu (jeho dotváranie, oživovanie...) a umocnenie hudbou (pohybom, sprievodným slovom)*
- **1.2. hľadanie výtvarných ekvivalentov k hudobnému jazyku, formám a druhom, štýlom** *pokus vyjadrovať rôzne hudobné formy a žánre rôznymi výtvarnými formami; analógie medzi vyjadrovacími prostriedkami a kompozičnými princípmi, žánrami a štýlmi; môžu sa vyjadrovať figuratívne alebo nefiguratívne*

8. ročník – ukážka z osnov

- **Odporúčané ukážky a východiskový materiál**
 - 1.1. M. P. Musorgskij: *Obrázky z výstavy* (aj aktualizované verzie); P. Hindemith: *Maliar Mathis* (M. Grünewald); E. Suchoň: *Obrázky zo Slovenska* ;(M. Benka, M. Bazovský, L. Fulla...); C. Debussy: *Faunovo popoludnie* (Renoire, Cézanne, Gogh, Gaugin...); M. Ravel: *Zrkadlá, Gašpar noci...*
 - 1.2. *Bachove fugy – maľby fugy* (P. Klee, J. Weder, J. Albers, V. Kandinskij, F. Kupka); *Sonáta – maľby sonáty* (K. Čiurlionis) *Kontrapunkt* (R. Fila...) *výtvarné vyjadrenie džezu, punku, rocku, rapu...* *Farebná hudba a kinetické umenie*

8. ročník – ukážka z osnov

- ***Proces a edukačný výstup***

1. výber hudobných skladieb ku výtvarným dielam; jednoduchá kompozícia inšpirovaná výtvarným dielom; hudobno-vizuálne projekty, kompozície, objekty, inštalácie...
2. maľby (kresby, grafiky ...) rôznych hudobných foriem (napr. fúga, sonáta, nocturno, humoreska, seriálna hudba; kánonický spev, jódlovanie, rapovanie; valčík, tango, rock and roll; kontrast, rytmus, harmónia a disharmónia); možnosti figuratívneho i nefiguratívneho ponímania

CIEĽOVÉ KOMPETENCIE

- Žiak by mal po absolvovaní vyššieho primárneho vzdelania mať vedomosti, ovládať zručnosti a byť schopný zaujímať postoje:

Vedomosti

- *Vo výchove umením je väčšina vedomostí získavaná a zároveň overovaná prostredníctvom praktických činností žiaka – zážitku z vytvárania a vnímania umeleckého diela; časť vedomostí o výtvarnom umení, hudbe, performatívnych umeniach, filme, dizajne, architektúre, o vizuálnej a akustickej kultúre sa utvára počas motivačnej, expozičnej a diskusnej časti vyučovacej jednotky a je podporená vizuálnymi materiálmi (edukačné DVD, knihy, časopisy, internet).*

Vedomosti

Absolvent nižšieho sekundárneho stupňa vzdelania sa naučil:

- - poznať charakteristické diela a štýl kľúčových epoch európskeho umenia,
- - poznať znaky ťažiskových tendencií moderného a súčasného výtvarného a hudobného umenia,
- - orientovať sa v systémoch dizajnu a architektúry,
- - poznať žánre filmu,
- - poznať najdôležitejšie médiá, nástroje a technické (realizačné) postupy v rôznych druhoch umenia,
- - poznať základné vyjadrovacie prostriedky a kompozičné princípy v hudbe a vo výtvarnom umení,
- - orientačne poznať najdôležitejších autorov svetového a slovenského umenia,
- - diskutovať o umeleckých dielach,
- - identifikovať a správne používať pojmy z podnetov ponúkaných z rôznych smerov hudobného a výtvarného umenia.

Zručnosti a spôsobilosti

Formálne zručnosti

- *Vyjadrovacie zručnosti, ktoré predstavujú základy znalostí vyjadrovacích prostriedkov (jazyka) vizuálnych umení (gramotnosť v oblasti vizuálnej kultúry).*
- Žiak dokáže:
 - - zvládnuť základy proporčnej stavby zobrazovaného predmetu (výška a šírka, pomer hlavných častí),
 - - vybrať časť videnej skutočnosti za účelom zobrazenia – záber (fotografia, film, komiks), rám, pohľad (obraz), charakteristický tvar (plastika),
 - - hrať sa s jednoduchými animačnými trikmi, kamuflážou a napodobneninou (filmový trik, kulisa, maskovanie, mimikry),
 - - vytvárať formálne série z jedného motívu a jednoduché variácie motívu,
 - - vyjadriť sa základnými technickými postupmi kreslenia, maľovania, jednoduchých grafických techník, fotografovania, priestorového vytvárania objektu, plastiky a skulptúry, spevu, inštrumentácie,

Formálne zručnosti

- - vytvoriť základný rozvrh architektonického tvaru a priestoru, kresbu jednoduchého dizajnerskeho návrhu,
- - tvorivo používať vybrané médiá, vyjadrovacie prostriedky, nástroje a techniky komponovať a štylizovať - prostredníctvom toho vedieť vyjadriť vlastné nápady a koncepty,
- - vo svojom vyjadrovacom procese spracovať charakteristické podnety z prostredia svojej obce (regiónu), svojho sociálneho prostredia,
- - vo svojom vyjadrovacom procese spracovať charakteristické podnety rôznych (vybraných) tendencií umenia 20. st. až po súčasnosť,
- - vo svojom vyjadrovacom procese (výtvarnom, hudobnom, literárnom) spracovávať podnety z iných predmetov

Technické zručnosti

Žiak dokáže:

- - zvládnuť základy narábania s rôznymi výtvarnými a hudobnými nástrojmi,
- - narábať s farbou, hmotou, tónom, gestom na úrovni gramotnosti,
- - zvládnuť konštrukčno-technické úkony s materiálmi,
- - zvládnuť základy modelovania predmetných tvarov,
- - zvládnuť techniku skladania a spájania priestorových tvarov do asambláží,
- - zvládnuť základné grafické operácie na počítači.

Mentálne spôsobilosti

- Rozvoj schopností a získavanie zručností v oblasti vnímania skutočnosti a prežívania zážitku, vyjadrovania fantázie, predstáv a nápadov (vlastných koncepcií), rozumového posudzovania, konvergentného a divergentného myslenia.

Žiak dokáže:

- - vedieť odôvodniť výber časti alebo prvkov zobrazovanej skutočnosti (čo zobrazit'), alebo hľadiska (dôležité – nepodstatné, zaujímavé – nezaujímavé), alebo hudobného motívu,

Mentálne spôsobilosti

- - chápať niektoré spôsoby notácie (mapa, partitúra, plán) ako rôzne spôsoby vyjadrovania skutočnosti,
- - vnímať a analyticky porovnávať charakter okolitej krajiny, svojej obce, svojho bydliska, hudobných tradícií s inými typmi kultúr – uvedomiť si a dokázať reflektovať špecifiká svojho kultúrneho a fyzického prostredia (charakteristické prvky obce, mesta; pamiatky; hudba, folklór) ...,
- - uvedomovať si možnosti výtvarného a hudobného vyjadrenia niektorých podnetov prírodovedy (napr. premeny látok, váhy, zmeny skupenstva, magnetizmu, páky), geometrie (tvárov, povrchov, línií, bodov, obsahov), matematiky (počtu, množín, sčítania, odčítania, násobenia, delenia) ...
- - pokúšať sa o sebacharakterizáciu, o vyjadrenie svojich typických znakov, o vlastnú ikonografiu, erb, značku, logo, zvučku.

Postoje

- Hlavnou kompetenciou v oblasti postojov je a priori tvorivý prístup – žiak je vedený k tomu, aby pri každej edukačnej téme volil svoje vlastné, teda autentické riešenie a postupne formuloval svoj estetický (vkusový) i hodnotiaci názor. Formovanie takéhoto prístupu je dôležitým momentom edukácie, ktorý vyvažuje prevažne propozičné a konvergentné myslenie formované väčšou časťou kurikula.
- U žiaka sa sformovali tieto postoje:
 - - otvorenosť voči experimentovaniu s vyjadrovacími prostriedkami, technikou, postupom, motívom a témou,
 - - otvorenosť voči hľadaniu analógií,

Postoje

- - náklonnosť k uvedenému hľadaniu vlastných riešení, odklon od vyjadrovacích schém – inovovanie stereotypov na základe podnetov fantázie a vlastného názoru (myslenia),
- - tolerancia voči rôznym typom vyjadrovania, vkusu iných ľudí,
- - aktívny prístup ku svojmu prostrediu, citlivá reflexia jeho hodnôt – jeho poznávanie a pretváranie,
- - vyjadriť a vyhodnotiť štýl ľudí, ktorých obdivuje (považuje za svoj vzor) a porovnať ho so svojím štýlom,
- - hľadať vlastné cesty sebavyjadrenia, budovania vlastného vkusu a tváre (imidžu),
- - spolupracovať pri realizácii vlastných konceptov a zosúlaďovať ich s ponímaním iných žiakov